

สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา และบุตร

ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร

ตามบทบัญญัติกฎหมายครอบครัวของไทย, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 หมวด 2 หัวข้อเรื่อง “สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร”

บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้ (มาตรา 1564)

ตามบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว บุตรผู้เยาว์เมื่อตอนแรกที่ถือกำเนิดเกิดมาช่วยตัวเองไม่ได้ กฎหมายมาตรา 1564 จึงกำหนดหน้าที่ให้บิดามารดาจำต้องให้ความอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตร ในระหว่างที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์ต่อเมื่อบุตรบรรลุนิติภาวะแล้วบิดามารดาจึงจะหมดหน้าที่นี้ เว้นแต่บุตรที่บรรลุนิติภาวะนั้นจะเป็นคนทุพพลภาพ และหาเลี้ยงตนเองมิได้ บิดามารดาจึงจะยังต้องมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรต่อไปจนกว่าจะเลี้ยงตนเองได้

ในด้านหน้าที่ของบิดามารดาที่จะต้องให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรผู้เยาว์นั้นกฎหมายถือว่า บิดามารดามีหน้าที่ทางศีลธรรมและสังคม

ในกรณีของสามีและภริยาแม้ว่าจะได้จดทะเบียนหย่าขาดจากกัน และจำเลย(ภริยา) เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ทั้งสองแต่เพียงผู้เดียว โจทก์(สามี) ก็ยังมีหน้าที่ตามกฎหมาย ที่ต้องชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่บุตรผู้เยาว์ทั้งสอง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7249/2546) ซึ่งศาลได้วินิจฉัยตามบทบัญญัติมาตรา 1564 โดยผลของกฎหมายดังกล่าวนี้

บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ที่อำนาจปกครองของบิดามารดา (มาตรา 1566)

อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) มารดาหรือบิดาตาย
- (2) ไม่นั่นอนว่ามารดาหรือบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย
- (3) มารดาหรือบิดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (4) มารดาหรือบิดาต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล เพราะจิตฟั่นเฟือน
- (5) ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา
- (6) บิดาและมารดาตกลงกันตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้

ตามมาตรา ๑๖๖ กำหนดให้บิดาและมารดาทั้งสองคนเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตร แต่บุตรที่จะอยู่ได้อำนาจปกครองของบิดาและมารดานั้นมีแต่เฉพาะบุตรที่เป็นผู้เยาว์เท่านั้น บิดาก็ดีมารดาก็ดี ต่างคนต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะใช้อำนาจปกครอง และสามารถใช้อำนาจปกครองนี้ได้โดยลำพังโดยไม่ต้องใช้ร่วมกับอีกฝ่ายหนึ่งหากไม่มีการคัดค้าน

โจทก์เป็นภริยาจำเลยโดยมิได้จดทะเบียนสมรสมีบุตรผู้เยาว์ด้วยกันคือเด็กหญิงชญพร ผู้เยาว์จึงเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของโจทก์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1546 โจทก์เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเด็กหญิงชญพร ตามกฎหมายแต่เพียงผู้เดียว ส่วนจำเลยเป็นบิดามีชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีอำนาจปกครองเด็กหญิงชญพร แม้โจทก์เป็นผู้ทำบันทึกระบุข้อความ มอบเด็กหญิงชญพรให้อยู่ในความปกครองของ นางสาวอมรรัตน์ พี่จำเลยซึ่งเป็นการตั้งผู้ปกครองตนเองย่อมไม่มีผลแต่ประการใด เพราะการตั้งผู้ปกครองตามกฎหมายจะมีได้เฉพาะด้วยคำสั่งศาล หรือบิดามารดาตกลงกันตามมาตรา 1566 (6) เท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3484/2542)

ข้อความตามบันทึกดังกล่าว จึงเป็นเพียงการกำหนดที่อยู่ของบุตรผู้เยาว์ให้อยู่กับ นางสาวอมรรัตน์ และถือไม่ได้ว่า โจทก์ผู้เป็นมารดาได้สละการใช้อำนาจปกครองเด็กหญิงชญพรบุตรผู้เยาว์ของตน เพราะไม่มีบทกฎหมายใดบัญญัติให้บิดาหรือมารดา สามารถสละการใช้อำนาจปกครองให้แก่บุคคลอื่นได้ ทั้งมิใช่กรณีที่บิดาและมารดาตกลงกันตามที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้ตามมาตรา 1566(6) เมื่อโจทก์ยังเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเด็กหญิงชญพร จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องส่งเด็กหญิงชญพรให้แก่โจทก์

ค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยา หรือระหว่างบิดามารดากับบุตรนั้นย่อมเรียกจากกันได้เมื่อฝ่ายที่ควรได้รับอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือได้รับการอุปการะเลี้ยงดูไม่เพียงพอแก่อัตภาพ ค่าอุปการะเลี้ยงดูนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ ฐานะของผู้รับและพฤติการณ์แห่งกรณี (มาตรา 1598/38)

ตามมาตรา ๑๖๖ กำหนดไว้ว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดูนั้นให้เรียกได้ เมื่อฝ่ายที่ควรได้รับอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูเลย หรือได้รับการอุปการะเลี้ยงดูไม่เพียงพอแก่อัตภาพ แต่การที่ศาลจะพิพากษาให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือไม่ให้ เป็นจำนวนเพียงใดนั้นเป็นดุลพินิจของศาล โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ ฐานะของผู้รับ และพฤติการณ์แห่งกรณี ซึ่งหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของศาลดังกล่าวแยกได้ 2 กรณี

สามีกับภรรยา

สามีภริยาตกลงแยกกันอยู่แล้วสามีไม่ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาเลย ปรากฏว่าสามีประกอบการค้าร่วมกับบิดาภริยาไม่มีอาชีพอะไรและสามีก็ยังเคยจ่ายเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาตลอดมา เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าสามีมีความสามารถและฐานะดีกว่าภริยา ศาลจึงเห็นสมควรสั่งให้สามีจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาเดือนละ 1,500 บาท(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3822/2524) แต่ถ้าฐานะทางเศรษฐกิจของสามีและภริยา ดีหรือไม่ดีเท่า ๆ กัน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้ (คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ Reilly v. Reilly (1893) 19 V.L.R.22.

1.2 บิดามารดากับบุตร ผู้ปกครองกับผู้อยู่ในปกครอง หรือผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรม

ในการที่ศาลจะมีคำสั่งเกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างบิดามารดากับบุตร ผู้ปกครองกับผู้อยู่ในปกครอง หรือผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรมนั้น ศาลก็ต้องพิจารณาถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ ฐานะของผู้รับ และพฤติการณ์แห่งกรณีทั้ง 3 ประการประกอบกันด้วย เช่นเดียวกับกรณีสามีกับภริยา

บุตรสาวผู้เยาว์อายุ 20 ปี นักศึกษาในมหาวิทยาลัยไม่ยอมอยู่กับบิดาที่บ้าน และไม่ยอมอยู่ในหอพักในมหาวิทยาลัยตามที่บิดาต้องการ แต่ได้ย้ายไปอยู่ห้องเช่ากับเพื่อนหญิงนอกมหาวิทยาลัย เพื่อจะได้ไม่ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของบิดา บุตรสาวได้ฟ้องบิดาของตนเพื่อเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นรายเดือน จนกว่าตนจะบรรลุนิติภาวะ (คืออายุ 21 ปีบริบูรณ์ตามกฎหมายของมลรัฐนิวยอร์ก) ศาลพิพากษายกฟ้อง โดยให้เหตุผลว่า บิดามีสิทธิโดยชอบที่จะควบคุมดูแลบุตรผู้เยาว์ให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของตน หากความประสงค์ดังกล่าวเป็นไปโดยเหมาะสม ปราศจากการกระทำโดยอำเภอใจ การประพฤดิชั่วร้าย หรือการปล่อยปละละเลย ฉะนั้นเมื่อบุตรเลือกที่จะไม่ปฏิบัติตามความประสงค์ของบิดาดังกล่าว สิทธิของบุตรในการได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากบิดาย่อมสิ้นสุดลง (คดีของศาลสหรัฐ มลรัฐนิวยอร์ก คดี Roe V. Doe, 29 N.Y. 2d 188 (1971))

จำเลยมีอาชีพรับราชการครูได้รับเงินเดือน ๆ ละ 10,000 บาทเศษ โจทก์มีอาชีพรับจ้างรายได้วันละ 50 บาท โจทก์ในฐานะผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ ฟ้องขอให้จำเลยชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์เดือนละ 5,000 บาท เป็นเวลา 5 ปี 2 เดือน ที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ภาค 1 พิพากษาให้จำเลยชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูผู้เยาว์เดือนละ 1,000 บาท นับแต่วันฟ้องเป็นต้นไปจนถึงอายุ 18 ปีบริบูรณ์ หลังจากนั้นให้ชำระเดือนละ 1,500 บาท จนกว่าบุตรผู้เยาว์จะมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์นั้น เป็นจำนวนที่เหมาะสมที่จำเลยจะสามารถชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์ได้ หากสูงเกินไปไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9419/2542)

มาตรา 1598/39 เมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไปศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้

ในกรณีที่ศาลไม่พิพากษาให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู เพราะเหตุแต่เพียงอีกฝ่ายหนึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ในขณะนั้น หากพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป และพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้เรียกร้องอยู่ในสภาพที่ควร ได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู ผู้เรียกร้องอาจร้องขอให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งในคดีนั้นใหม่ได้

เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้ชำระหรือไม่ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูไปแล้ว หากต่อมาในภายหลังผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่าจะเป็นสามีหรือภริยา/บิดา มารดา บุตร ผู้ปกครอง ผู้อยู่ในปกครอง ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือบุตรบุญธรรมสามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ศาลจะสั่งแก้ไขเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยให้เพิ่ม ถอน ลด เพิ่มหรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้ เช่น

คำพิพากษาศาลอังกฤษ *Simister V. Simister*(No.2) (1987) 1 FLR 194, สามีตกลงจะให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาเป็นจำนวนหนึ่งในสามของเงินเดือนที่ได้รับในแต่ละปี ซึ่งในขณะนั้นสามีมีเงินเดือนปีละ 16,000 ปอนด์ แต่ต่อมาอีก 4 ปี สามีมีเงินเดือนขึ้นเป็น 40,000 ปอนด์ ซึ่งเห็นได้ว่าสามีถูกบังคับให้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ภริยาเป็นจำนวนสูงเกินกว่าความต้องใช้จ่ายเงินตามปกติของภริยา เช่นนี้ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่เป็นธรรม ศาลสั่งแก้ไขได้ (คำพิพากษาศาลอังกฤษ *Ratcliffe v. Ratcliffe*(1962) 3 All ER 993, CA.) แต่ในกรณีที่สามีมีข้อตกลงจะให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาปีละ 450 ปอนด์ แล้วสามีปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งใหม่ที่จะทำให้ตนได้รับเงินเดือนสูงขึ้น เป็นปีละ 1,400 ปอนด์ โดยยอมเป็นครุที่ได้เงินเดือนเพียงปีละ 550 ปอนด์นั้น ไม่มีเหตุผลสมควรที่ศาลจะสั่งแก้ไขข้อสัญญานี้

การที่บุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 นั้น ต้องเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องมาร้องขอต่อศาล เพื่อรับรอง หรือคุ้มครองสิทธิของตนที่มีอยู่ โดยจะต้องมีกฎหมายระบุไว้ชัดเจนแจ้งว่าให้กระทำได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7308/2537)

แต่ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1565, 1598/38 และ มาตรา 1598/39 ไม่มีบทบัญญัติให้ผู้ร้องยื่นคำร้องขอค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเพิ่มต่อศาลเป็นคดีไม่มีข้อพิพาทได้ ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอเป็นคดีไม่มีข้อพิพาทต่อศาล

กล่าวโดยสรุป กฎหมายครอบครัวมีความสำคัญยิ่ง แม้ว่าจะเป็นชีวิตหลังการหย่า ดังนั้นการขอคำปรึกษาทางกฎหมายจากนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องกฎหมายครอบครัว จึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง